

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

1. Nazwa

**HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI SZALEJÓW
DOLNY WRAZ Z TERENEM, NA KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ
ZNACZNA ILOŚĆ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH**

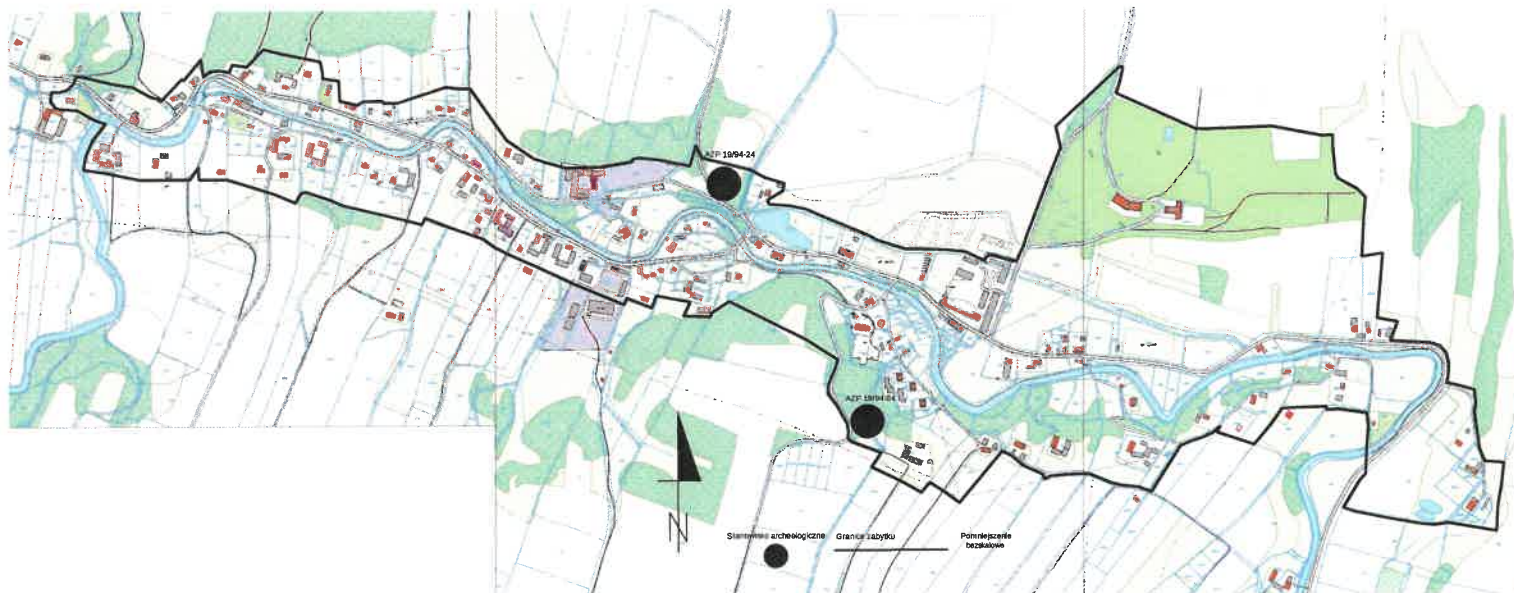
2. Czas powstania

**XIII w. - poł. XIV w. - XVIII w. - 1 poł.
XIX w.**

3. Miejscowość

SZALEJÓW DOLNY

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

UKŁAD RURALISTYCZNY

5. Przynależność administracyjna

województwo: **DOLNOŚLĄSKIE**

powiat: **KŁODZKI**

gmina: **KŁODZKO**

6. Współrzędne geograficzne

50° 25' 30.179" N 16° 35' 2.597" E

7. Użytkowanie obecne

MIESZKALNE

ROLNICZE

8. Stan zachowania

4

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

NAZWY: Swelderdorf, nidern Swelderdorf, villa Sweydlendorf inferiori, Inferioris Sweidlerdorff, Schweydlendorff inferiori, Weldersdorf, Niederschweideldorf, Niederschwedeldorf, Szalejewo Dolne

HISTORIA: Pierwsza wzmianka o wsi pochodząca z 1269 r., mówi już o istnieniu tutaj kościoła parafialnego, należy więc uznać, że już wtedy była to duża i bogata wieś. Już w XIII w. istniał podział osady na Szalejów Dolny i Szalejów Górny. Po zakupieniu wsi przez arcybiskupa praskiego Arnosta z Pardubic w 1350 r., osada stała się na kolejne kilkaset lat własnością klasztorną. Wieś została zniszczona w trakcie wojen husyckich, jednak szybko udało się ją odbudować. Ponowne duże straty spowodowane były wielkim pożarem, który strawił osadę w 1683 r. Szalejów udało się jednak odbudować, a dodatkowo zakonnicy wybudowali tu wtedy browar, który szybko zyskał sławę na całą okolicę. W późniejszym okresie, tj. w XVIII w., wieś była popularnym miejscem pielgrzymek, co z kolei stanowiło przyczynek do prężnego i szybkiego rozwoju wsi. W połowie XVIII w. mieszkało tu 30 kmieci oraz 65 zagrodników i chałupników. W 1788 r. w miejscowości stały aż 140 budynki mieszkalne; był tu również m.in. kościół, plebania, szkoła, dwór z folwarkiem, młyn wodny, folusz, staw i kamieniołom, a miejscowość zamieszkiwało 30 kmieci oraz 104 zagrodników i chałupników. W 1840 roku stary dwór przebudowano na pałac oraz założono przy nim rozległy park. W tym czasie mieściły się w Szalejowie również młyn wodny, olejarnia, tartak, gorzelnia, browar. Mniej więcej w połowie XIX wieku miejscowość utraciła swoją popularność jako miejsca pielgrzymkowego na rzecz Wambierzyce i nieodległego Starego Wielistawia. Jednak dzięki swoim malowniczym krajobrazom i stosunkowo bliskiemu położeniu od miejscowości uzdrowiskowych, cieszyła się powodzeniem wśród turystów. Po 1945 roku Szalejów Dolny pozostał dużą, dobrze zaludnioną wsią.

Szalejów Dolny stanowi dużą wieś usytuowaną nad dolnym brzegiem Bystrzycy Dusznickiej, a zabudowania ciągną się na długości ponad 4 km. Osada zachowała swój pierwotny układ wsi łańcuchowej, z wyróżniającymi się na mapie zespołami obiektów zabytkowych takie jak kościół parafialny i, położony nieco w oddali od głównej drogi, zespół pałacowo-parkowy. Zabudowę stanowią głównie budynki mieszkalne i gospodarcze, typowe dla budownictwa ziemi kłodzkiej. W ostatnich latach widoczne jest powstawanie wielu budynków mieszkalnych jednorodzinnych.

Kontynuacja p. 10 oraz istniejące zagrożenia, postulaty konserwatorskie, źródła i literatura – załącznik do karty ewidencyjnej nr 1.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

02 sierpnia 2024 r.
Jędrzej Sochocki-Musiał

1. Miejscowość	SZALEJÓW DOLNY	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	KŁODZKO	HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI SZALEJÓW DOLNY WRAZ Z TERENEM NA KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ ZNACZNA ILOŚĆ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH	ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA POSTULATY KONSERWATORSKIE ŹRÓDŁA I LITERATURA
3. Powiat	KŁODZKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

Kontynuacja p. 10:

Stanowiska archeologiczne: AZP 19/94-24 (śląd osadnictwa; średniowiecze); AZP 18/94-24 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze).

ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA:

- a) zatracenie historycznie ukształtowanego układu ruralistycznego wsi
- b) przebudowa i niezgodne z doktryną konserwatorską prace remontowe historycznej zabytkowej zabudowy
- c) utrata historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego spowodowane ahistoryczną i niekontrolowaną budową nowych obiektów mieszkalnych
- d) zniszczenie, destrukcja (a co za tym idzie utrata wartości) i wtórna parcelacja zespołu pałacowo-parkowego
- e) nadmierne zwiększanie intensywności zabudowy oraz lokowanie nowych obiektów w miejscach historycznie nieuzasadnionych

POSTULATY KONSERWATORSKIE:

- a) zachowanie historycznej dominanty w krajobrazie jaką jest kościół parafialny
- b) prace remontowe, konserwatorskie i rewitalizacja zespołu dworsko-parkowego
- c) zachowanie historycznych parceli – przede wszystkich w granicach zespołu pałacowo-parkowego oraz kaplic św. Anny i św. Marii Magdaleny
- d) rozbudowa wsi z poszanowaniem historycznego ukształtowanego układu ruralistycznego
- e) budowa nowych obiektów z zastosowaniem materiałów występujących w budownictwie lokalnym oraz z zachowaniem cech charakterystycznych dla Kotliny Kłodzkiej
- f) prace remontowe i modernizacyjne przy historycznej zabudowie mieszkalnej i gospodarczej należy prowadzić z zachowaniem i poszanowaniem oryginalnej substancji zabytkowej
- g) zachowanie i uzupełnienie historycznie ukształtowanych założeń zieleni
- h) prace przy obiektach zabytkowych należy prowadzić w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi
- i) prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych

ŹRÓDŁA I LITERATURA

Brinkmann J. *Heimatchbuch der Gemeinde Niederschwedeldorf*. Georgsmarienhütte, Oldenburg 2001

Brygier W., Dudziak T., Chomiak I., *Ziemia Kłodzka*, Pruszków 2018.

Dehio-Handbuch der Kunstdenkmäler in Polen *Schlesien*, Berlin 2005.

Güttler P. *Das Glatzer Land*. Verlag Aktion West-Ost e. V., Düsseldorf 1995

Słownik geografii turystycznej Sudetów, T. 15: Kotlina Kłodzka i Rów Górnej Nysy, Wrocław 1994.

Kartografia

Messtischblatt Glatz 5565, ok. 1930 r.

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

02 sierpnia 2024 r.
Jędrzej Sochocki-Musiał

